

slanice na Korinćane. Tu se opširnije bavi s prije spomenutom hipotezom i dolazi do rezultata, da se ne može držati, da je Pavao bio u Korintu u vrijeme izmegju I. i II. poslanice; ali i to se ne može držati, da je Pavao, prije nego li je pisao Korinćanima, bio na kratskom posjetu kod njih, prekinuvši svoje misijonarsko djelo u Efezu. Apostol, od kako se je god. 53. oprostio od Korinćana, nije vidio Korinta do u jesen 57. godine. Izmegju prve i druge poslanice leži samo poslanje Timoteja i Tita, koji je posljednji potpunoma postigao svrhu svojih misija i bio je svojim povoljnim vijestima, povod drugoj poslanici, sastavljenoj u jesen god. 57. Nadalje govori u uvodu o jedinstvenosti poslanice i zabacuje hipotezu o listu u 4 poglavlja (4 zadnja poglavlja II. Cor.) te o jeziku i stilu.

Iza toga prevagja i komentira Belser II. posl. Korinćanima. U prvom dijelu (str. 29—235) govori o Pavlovom odnošaju spram korintske općine i o njegovom apostolskom zvanju; u drugom dijelu (str. 235—284) o kolekti za svete u Jeruzolimu; a u trećem (str. 285—377) o opomenama apostolovim na općinu u Korintu. U svom komenaru je Belser mnogo pažnje posvetio gramatičkoj i jezičnoj strani. Kod nekotih tumačenja težih mjesta ne će se svi komentatori služiti Belserom.

Evo tako imademo opet jedan novi komentar te poslanice apostola Pavla, za koji sam Belser kaže: „je mehr man sich mit dem Briefe beschäftigt, desto mehr erkennt und empfindet man die Grossartigkeit seines Inhaltes.“ Ta je poslanica zaista puna misli i istina neprolazne vrijednosti!

Prem je komentar u prvom redu pisan za stručnjake, naći će ipak svaki, sa ne mnogo truda, bogati materijal za propovijedi i kateheze, tako da će taj komentar i dušobrižnom svećenstvu vrlo dobro doći. *E. L.*

J. Lebreton: Histoire du Dogme de la Trinité des Origines à Saint Augustin. Tome I: Les Origines. Paris, Beauchesne, 1910. str. XXVI+569, cijena Fr. 8.

Poznati francuski teolog Lebreton odlučio je izdati povjest dogme o presv. Trojstvu s razloga, što se od dobe Baura nitko tim problemom nije opširno i svestrano bavio, kako to sam predmet zašlužuje.

Djelo će imati tri sveske; u drugoj svesci obraditi će Lebreton antinicejske crkv. oce, a u trećem crkv. oce IV. vijeka.

Prva je sveska posvećena povjesti početaka velike dogme o presv. Trojstvu, te se raspada u tri knjige.

U prvoj knjizi (str. 1—88) „Le milieu helenique“ i u drugoj knjizi (str. 89—205) „La preparation juive“ pokazuje autor, gdje ne valja tražiti dogmu o Trojstvu. U prvoj knjizi pod naslovima: Bog i bogovi, logos, duh, dokazuje pisac, da niti iz grčke mitologije niti filozofije grčke nisu uzeti bitni elementi dogme o Trojstvu. Ako imade i neka sličnost u izrazima (logos, duh), ali temelji su sasna različni. Znano je, da se upravo danas hoće u pretkršćanskom helenizmu pronaći bitni elementi, iz kojih se je razvila kršč. dogma o Trojstvu, s toga je sasna opravdano, što se Lebreton u prvoj knjizi tako opširno tim pitanjem bavi. K tomu pridolazi još i to, da ćemo tek onda moći potpuno shvatiti prve krščanske

pisce, koji su s poganstva pristupili na kršćanstvo, ako nam je poznat duševni život i svijet ideja, u kojem su se prije kretali.

U drugoj knjizi razvija Lebreton hebrejski milieu i pokazuje, da su Židovi bili samo priprava za objavu dogme o Trojstvu, a da se neke aluzije za dogmu o Trojstvu u St. Zavjetu ne mogu smatrati kao dostatna objava te dogme. A da Židovi zaista nisu iz St. Zavjeta došli do te dogme, pokazuje najbolje judaizam palestinski i aleksandrijski, kako to autor dokazuje u 2. i 3. poglavlju druge knjige.

Treća je knjiga (str. 207—436) „Revelation chretienne“ posvećena nauci o Trojstvu u novozavjetnim sv. knjigama. U novom zavjetu valja tražiti porijeklo dogme o Trojstvu. U toj knjizi pisac razvija skripturistične dokaze dogme o Trojstvu sigurnom metodom, kojom kroči sve dalje i dalje. Prolazi u šest poglavlja: les évangiles synoptiques; l' église naissante; Saint Paul; l' épître aux Hebreux; l' apocalipse de saint Jean; l' évangile de saint Jean, kroz sve knjige N. Z. i sabire sve, što se tamo nalazi o Ocu, Sinu i Duhu svetom, ali ne suhoparnim nabranjem, nego harmoničkim i sintetičkim prikazivanjem. Ovo je svakako najljepši i najuspjeliji dio njegovog djela. Osobito napominjemo njegova izvaganja, gdje sinoptike prisposoblja među sobom i onda opet sa sv. Ivanom, pa njegovu uporabu djela apost. i poslanica Pavlovih za povjest dogme o Trojstvu.

Na koncu djela (str. 437—531) dočao je 11 nota, u kojima opširnije obragjuje nekoje važnije predmete kao misterij Trojstva i

St. Zavjet; Mc. XIII. 32 i neznanje sudnjeg dana; nauka o logosu kod Philona i nauka o Sinu u poslanici na Židove; nauka o logosu kod Philona i sv. Ivana i t. d.

To je djelo za to moglo tako uspjeti, jer je plod dugogodišnjeg studija i istraživanja učenjaka, koji si je stekao bogato filološko, historičko i teološko znanje. Želimo, da čim prije izagje druga i treća sveska toga djela.

E. L.

E. Kirch S. J.: Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae. Freiburg u. Wien, Herder, 1910. str. XXIX 636, cijena K 9'80.

Svakako je bila vrlo zgodna misao izdati takov priručnik za vrela stare crkvene povjesti. Ako je tko do sada htio proučavati staru crkv. povijest, trebala mu je za to cijela biblioteka. A slušateljima crkv. povjesti često nisu bila pri ruci vrela i dokazala, na koja su se oslanjala predavanja. Opažavao se je manjak priručne knjige, u kojoj bi bila sakupljena sva ona mjesta raznih autora, do kojih je često bilo vrlo teško doći.

Sada imademo takovu knjigu, u kojoj su kronološkim redom sabrani najvažniji tekstovi profanih, a specijalno crkvenih pisaca k starine o utemeljenju i proširenju Crkve i njenoj uredbi, o sakramentima i liturgiji, o herezama, o kršć. čudoregju o odnošaju Crkve i države. K tomu dolaze razni kanoni i enciklike koncila, papini dekreti, zakoni i reskripti careva o crkv. nauci, uredbi i disciplini, te izbor acta martyrum, natpisa i papiri. Za cijeli niz kontroverznih pitanja kao Nero-novo pitanje, pitanje o zakonima progonstva, o rimskom primatu sv.